
Cultura de securitate în contextul ideologiilor de tip populist și societății postadevăr

Security culture in the context of populist ideologies and the post-truth society

Drd. Vladimir MILOȘEVICI*

*Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, România
e-mail: milosevicvladimir@gmail.com

Abstract

Dezvoltarea accelerată a tehnologiilor media din ultima decadă a rămas fără un răspuns adecvat din partea societății, în ansamblu, cu privire la implementarea unui set de norme etice și de reglementări legale, sugerând faptul că mediul în care sunt create și diseminate informațiile a devenit un mediu distorsionat, care a permis proliferarea de știri false și a mesajelor de tip populist. Acest articol pune în evidență modul în care ideologiile de tip populist, amplificate de paradigma culturală de tip postadevăr și a societăților fact free, afectează cultura de securitate prin alterarea Overton Window, în sensul manipulării opiniei publice prin schimbarea priorităților și direcțiilor politicii de securitate. Totodată, articolul propune o serie de măsuri pentru contracarea știrilor false și a manipulării opiniei publice prin mesaje de tip populist.

The accelerated development of media technologies in the last decade has not received an adequate response from society as a whole regarding the implementation of a set of ethical norms and legal regulations. This suggests that the environment in which information is created and disseminated has become distorted, allowing for the proliferation of fake news and the multiplication of populist messages. This article highlights how populist ideologies, amplified by the cultural paradigm of post-truth and fact-free societies, impact security culture by altering the Overton Window. This manipulation of public opinion changes the priorities and directions of security policy. Simultaneously, the article proposes a series of measures to counter fake news and the manipulation of public opinion through populist messages.

Cuvinte-cheie:

știri false; manipulare, societate postadevăr; societate fără fapte; ideologii populiste;
fereastra Overton; cultura de securitate.

Keywords:

*fake news; manipulation; post-truth society; society without facts; populist ideologies;
the Overton Window; security culture.*

Într-o lume profund axată pe ideile de cunoaștere și progres, într-o lume în care mai mult de jumătate dintre noi avem o imagine despre noi înșine care se află aproape în opoziție totală cu imaginea noastră în ochii celorlalți, într-o lume în care se acordă credit nelimitat ideii de comunicare, sugerând și afirmând prin lucrări științifice că nevoia omului de comunicare este întrecută doar de nevoia de siguranță, de securitate, în această lume ușor confuză, ușor defazată (în sensul în care aproape nimeni nu mai rezzonează cu nimeni) și care a rămas împietrită în ceea ce Alvin Tofler numea „al treilea val”¹, voi încerca să prezint riscurile la care suntem expuși zi de zi, de la cititul cărților beletristice sau tratatelor științifice până la cititul știrilor de pe site-urile diferitelor agenții de știri sau trusturi de presă, ori a etichetelor de pe diferitele produse din supermarketuri, și anume, *riscul pierderii reperelor de orientare și, odată cu acesta, riscul pierderii contactului cu realitatea.*

Dar la pierderea contactului cu realitatea, nu contribuie numai avalanșa infinită de *informații* imposibil de procesat, astfel încât devine la fel de imposibil să iei o decizie în mod rațional, ci și modul de *propagare a informațiilor*, modul în care determinismul social se întâlnește cu *determinismul tehnologic*, înglobate, firește, în marea paradigmă socioculturală a determinismului cultural.²

Schimbarea de paradigmă, inaugurată la finele secolului XX, a constat, de fapt, în schimbarea modului în care „culegem” informația, dar și a modului în care procesăm informația culeasă. Cercetarea pe care o voi face va pleca, în primul rând, de la premisa unei astfel de societăți, o societate de tip informațional, legată intrinsec de a treia revoluție industrială sau *al treilea val*, deși zorii celei de-a patra revoluții industriale, al patrulea val, sunt aici: inteligența artificială (AI).

Rezistența noastră la realitate, rezistența noastră la adevăr (*firește că există o rezistență la adevăr, atâta timp cât acceptăm că trăim într-o epocă postadevăr!*) a parcurs drumul de la imaginea tehnică simplă (reproducere cu sau fără suport tehnic) la limbaj simbolic și invers (până la recunoașterea/acceptarea propriului eu), de la acceptarea suferinței drumului prin *hățișurile duplicitate și de multe ori incongruente sau iluzorii ale cunoașterii* până la acceptarea suferinței date de ignoranță.

Cultura de securitate. Implicații ale ideologiilor populiste

Problema pe care o voi dezbate în acest articol se referă la natura informațiilor, cunoștințelor, știrilor care ne ajută să facem saltul de la

¹ Cunoscutul futurolog american Alvin Toffler, în cartea sa *Al treilea val*, afirmă și susține faptul că a treia revoluție industrială a avut loc la finele secolului trecut, prin trecerea de la o societate de tip industrial la o societate de tip informațional.

² Teoria *determinismului cultural* afirmă și susține faptul că ceea ce ne face ceea ce suntem este cultura, mediul sociocultural, în ansamblul său. Astfel, indivizii crescători și educați în culturi diferite se vor manifesta diferit în contexte similare, comportamentele lor fiind influențate de valorile și de ideile specifice culturii din care provin. În concluzie, suntem profund influențați de ceea ce asimilăm/învățăm în cadrul societății, de la obiceiuri, modul de hrănire și ținuta vestimentară până la modul de comunicare și felul în care ne raportăm la viață.

³ Metoda reducăiei fenomenologice stabilește două direcții de abordare. Prima direcție vizează actele de conștiință (sau *noetic* în limbaj husserlian), iar cea de a doua vizează obiectele intenționale (sau *noematic* în limbaj husserlian). Conceptul de intenționalitate pleacă de la ideea conform căreia tot ceea ce gândim la nivelul conștiinței vizează sau este îndreptat către un conținut al propriei conștiințe. Astfel, Husserl *corectează* principiul cartezian din „Gândesc. Deci, exist” în următorul principiu „Gândesc ceva/la ceva. Deci, exist.”

⁴ *Fact free society* reprezintă acele construcțe teoretice pentru care adevărul nu mai reprezintă o condiție a cunoașterii și/sau a dezvoltării societății în ansamblu. În fond, paradigma culturală a societății de tip *fact free* consideră că adevărul devine irelevant în analiza societății respective.

⁵ Fereastra Overtoniană sau Fereastra Overton reprezintă gama de politici acceptabile din punct de vedere politic, pentru masele populației la un moment dat. Este, de asemenea, cunoscută sub numele de fereastra discursului. Termenul poartă numele filozofului american Joseph P. Overton, care a afirmat că viabilitatea politică a unei idei depinde, în principal, de condiția de încadrare în acest domeniu, mai degrabă decât de preferințele individuale ale politicianilor. Potrivit lui Overton, fereastra încadrează gama de politici pe care un politician le poate recomanda fără a părea prea extremă, pentru a obține sau a păstra funcții publice, având în vedere climatul opiniei publice la acel moment. În fond, Fereastra Overton nu este altceva decât o *fereastră de oportunități*, în sensul în care orice idee sau problemă poate fi tratată pe o axă în dublu sens: de la inacceptabil la dezirabil, de la ilegal la legal, de la ceva absolut de neconceput la ceva ce se poate materializa în politici curente și chiar în lege, și invers, adică ceea ce este legal sau dezirabil poate ajunge în șase pași la ceva ilegal sau inacceptabil. Cei care dețin puterea pot manipula opinia publică prin folosirea acestei ferestre de oportunități pentru a impune în sfera societății ceea ce și-au propus.

⁶ Comisia Europeană a inițiat un demers privind stabilirea unui Cod de bune practici la nivelul UE privind combaterea dezinformării online, unde dezinformarea este definită ca reprezentând „o serie de informații al căror caracter fals sau înșelător poate fi verificat, care sunt create, prezentate și diseminate pentru a obține un câștig economic sau pentru a induce publicul în eroare în mod deliberat și care pot provoca un prejudiciu public.”

ignoranță la cunoaștere, dar și în ce măsură toate acestea reprezintă o adecvare la realitatea obiectivă. (Acest lucru în măsura în care realitatea obiectivă mai reprezintă un orizont și/sau un fundament al cunoașterii). Conștiința unui eu subiectiv a fost un triumf al epistemologiei, așa după cum și conștiința unei intenționalități originare a reprezentat saltul de la noetic la noematic.³

În fond, ceea ce voi prezenta nu este altceva decât modul în care ideologiile de tip populist, amplificate de paradigma culturală de tip postadevăr și a societăților *fact free*⁴, afectează cultura de securitate prin manipularea opiniei publice și alterarea Overton Window⁵, în sensul schimbării priorităților și direcțiilor politicii de securitate, având consecințe semnificative la nivelul culturii de securitate, înțeleasă ca fiind „rezultatul interacțiunilor sociale care au loc în grupuri, organizații, comunități, preocupate de aspectele securității sociale, ale unor procese de învățare și acumulare de cunoștințe, în acord cu nevoile umane de protecție, siguranță și adăpost.” (Lungu, Buluc și Deac 2018, 5)

În ceea ce privește modul în care comunicarea, în general, și comunicarea prin mass-media, în special, poate fi și este afectat de amplificarea fenomenului *fake news* prin *dezinformarea* și *manipularea* opiniei publice au fost realizate mai multe studii și cercetări. Ceea ce ne interesează pe noi este însă de a pune în evidență implicațiile nocive ale ideologiilor de tip populist, amplificate de paradigma post adevăr și în contextul denaturat al societăților *fact free*.

Fenomenul *fake news*, *dezinformarea*⁶ (Comisia Europeană 2018) și *manipularea* sunt termeni folosiți frecvent în studiile privind mass-media și comunicarea. Aceste concepte sunt esențiale pentru a înțelege modul în care informațiile sunt transmise și interpretate în societate. În acest sens, trebuie precizat că impactul lor asupra opiniei publice, asupra democrației și culturii de securitate este unul major. În societatea postadevăr, decadența adevărului are ca premisă lipsa de relevanță a faptelor, a ceea ce numim generic ca fiind sfera realului. „*Societățile în care faptele nu au relevanță devin vulnerabile la manipulare și control.*” (Snyder 2017, 72)

Dacă sursele de informații nu mai prezintă încredere (inclusiv sursele oficiale), iar criteriile de analiză critică a evaluării

validității/nonvalidității discursului de orice tip nu mai au ca bază faptele, societățile se transformă în ceea ce numim societăți libere de faptă, cu efectul punerii emoției în locul adevărului obiectiv (adevărul corespondență⁷). „Societățile în care se întâmplă acest lucru sunt transformate în societăți de fapt libere, iar criteriul adevărului este înlocuit cu impactul emoțional. Ceea ce contează este să reușești să impui o versiune a adevărului bazată pe împlinirea dorințelor și satisfacția emoțională, mai degrabă decât una bazată pe fapte. Înlocuirea adevărului cu primul se află la baza înțelegerii dinamicii și distorsiunilor ideologice ale discursului public” (Dan 2022).

În acest context, precizăm faptul că ideologiile și manifestările populiste⁸ amplifică impactul manipulării informaționale asupra adevărului și credibilității, inclusiv asupra mass-mediei tradiționale (mainstream media). Prin utilizarea tehnologiei și rețelelor sociale, informațiile false și dezinformarea pot fi răspândite rapid și pe scară largă, iar oamenii pot fi expuși la o varietate de perspective distorsionate sau complet inventate (adevărul este relativizat sau chiar negat). Consecințele acestei decadențe a adevărului sunt profunde, afectând procesele de luare a deciziilor politice, creșterea polarizării sociale și subminarea încrederii în instituțiile cheie ale societății.

Populismul, ca mișcare politică și ideologică, poate fi caracterizat prin apelul direct la popor, în special la straturile defavorizate sau marginalizate social și economic, dar și prin promovarea unei retorici antielite și antiestablishment. Populiștii pretind că reprezintă „vocea poporului” și se prezintă ca fiind luptători împotriva corupției și in justiției sociale. Ei promit soluții simple la probleme complexe și folosesc, în cele mai multe cazuri, discursul emoțional pentru a-și promova propriile interese și pentru a câștiga noi adepți.

În contextul amplificării vitezei de comunicare și, în special, a creșterii accesului direct al utilizatorilor independenți pe platformele media, ideologiile de tip populist penetrează mai rapid, iar „soluțiile” pe care le oferă își găsesc adepți mult mai ușor. Acest lucru are consecințe directe asupra Ferestrei Overton prin alterarea percepției generale asupra a ceea ce este permis sau nepermis.

În acest sens, „populismul schimbă memoria colectivă, folosind meme pentru a modifica sistemele de credințe și stereotipurile care stau la baza sistemului de valori comune, folosind nevoia noastră puternică înăscută de autovalidare și dorința de a evita disonanța cognitivă. Criteriul succesului nu este valoarea adevărului, ci crearea unei versiuni alternative a realității, convingerea susținătorilor să o adopte și forțarea altora să o accepte.” (Dan 2023)

Societatea în care faptele nu au relevanță în plan gnoseologic și praxiologic

⁷ Adevărul unei judecăți se stabilește dacă există o concordanță între ceea ce exprimă enunțul și starea de fapt din realitate. Aristotel a formulat această idee sub forma: „adevărul înseamnă a afirma că ceea ce este este și că ceea ce nu este nu este. Iar falsul înseamnă a afirma că este ceea ce nu este sau că nu este ceea ce este.”

⁸ Populismul, în multe dintre formele sale, are tendința de a manipula și a distorsiona faptele în favoarea propriei agende politice. Unii lideri populiști adoptă o retorică simplistă și de polarizare a societății, ignorând sau negând informațiile și dovezile obiective care contrazic discursul lor. Aceasta creează un climat în care adevărul devine relativ și contestat, iar încrederea în instituțiile și în media tradițională este profund subminată.

⁹ *Relativismul* are la bază ideea că adevărul sau valoarea unei afirmații este relativă, în funcție de perspectiva sau de contextul în care este evaluată. Astfel, se poate argumenta că nu există o realitate obiectivă sau un set de fapte absolute, ci doar interpretări subiective și variabile ale lumii înconjurătoare.

Aceasta poate duce la situații în care oamenii interpretează faptele în funcție de propriile lor credințe, opinii sau interese, în detrimentul unei baze comune de informații și al unui consens asupra realității.

¹⁰ *Subiectivismul* în interpretarea și acceptarea faptelor se referă la tendința de a privilegia perspectiva și experiența individuală, în detrimentul evidenței empirice sau a expertizei.

Într-o societate în care subiectivismul domină, faptele pot fi contestate sau neglijate, în favoarea narativelor personale sau a credințelor preexistente.

Aceasta poate conduce la o scădere a încrederii în autoritatea științifică și a expertizei, deoarece interpretările individuale sau opiniile subiective pot fi considerate la fel de valide sau chiar superioare, în comparație cu baza de cunoștințe științifice sau cu expertiza într-un domeniu specific.

reflectă o tendință spre *relativism*⁹ și *subiectivism*¹⁰ în interpretarea și acceptarea faptelor. Acest fenomen poate avea implicații profunde asupra înțelegerii noastre colective și asupra modului în care construim cunoașterea și luăm decizii (Rorty 1989). Pe baza acestor premise, o serie de actori politici politizează știința și contestă faptele științifice pentru a-și promova propriile interese sau cele de grup (Oreskes și Conway 2010).

Fenomenul postadevărului care se dezvoltă într-o astfel de societate presupune că emoțiile, credințele și narativele personale devin mai importante decât faptele obiective în formarea opiniei publice și în procesul decizional. Acest lucru are, evident, consecințe negative, așa după cum am mai spus, în ceea ce privește luarea deciziilor informate și fundamentate pe evidențe, în special în domenii critice, precum politică, sănătate, mediu sau securitate. „*Când nu mai putem fi de acord asupra faptelor de bază ale realității, democrația însăși este în pericol.*” (McIntyre 2018). Lucrarea lui McIntyre explorează răspândirea fenomenului postadevăr în societatea contemporană și analizează modul în care acesta afectează procesul de formare a opiniilor și deciziilor bazate pe evidențe. Cartea a fost publicată de MIT Press Cambridge. McIntyre abordează conceptul de postadevăr din multiple perspective, evidențiind consecințele sale asupra societății și democrației. El explorează modul în care răspândirea dezinformării și respingerea evidențelor obiective afectează capacitatea oamenilor de a lua decizii informate și de a forma opinii fundamentate pe realitate.

De altfel, răspândirea dezinformării poate avea un impact semnificativ asupra percepției amenințărilor și vulnerabilităților într-o societate. Când faptele și evidențele sunt neglijate sau distorsionate, în favoarea unor narative false sau conspiraționiste, se poate crea confuzie și lipsă de încredere în autorități și experți. Aceasta poate duce la subestimarea sau neglijarea unor amenințări reale și la suprasolicitarea resurselor în ceea ce privește amenințările imaginare sau exagerate. Astfel, securitatea națională poate fi compromisă și măsurile de protecție pot fi ineficiente sau inadecvate.

De asemenea, ideologiile de tip populist pot recurge la manipulare prin Fereastra Overton, ca tactică, pentru a influența opinia publică și pentru a-și promova agenda. Fereastra Overton, numită și „*fereastra a ceea ce este acceptabil*” sau „*fereastra a ceea ce este discutabil*”, se referă la intervalul de idei sau politici considerate acceptabile ori posibile într-o anumită societate la un moment dat. În fond, manipularea prin Fereastra Overton implică împingerea limitei acestei ferestre prin prezentarea ideilor extreme sau radicale într-un mod gradual și repetitiv, astfel încât acestea să devină treptat acceptabile și discutabile în cadrul dezbaterii publice. Astfel, ideologiile de tip populist pot exploata această tactică pentru a-și promova propria agendă, aducând în discuție idei sau politici considerate, inițial, extreme sau nepotrivite.

Această abordare poate contribui la crearea unei polarizări în societate și la schimbarea discursului public, oferind legitimitate unor idei sau propuneri care, altfel, ar fi respinse sau criticate. Manipularea prin Fereastra Overton poate fi folosită pentru a influența opinia publică și pentru a obține susținerea unor politici sau măsuri care, în mod normal, nu ar fi acceptate în cadrul unui consens social. Este deosebit de important să fim conștienți de aceste tactici și să evaluăm cu atenție ideile și propunerile prezentate în discursurile politice, asigurându-ne că suntem informați și că gândim critic pentru a înțelege implicațiile și consecințele acestora.

Sintetizând, reținem faptul că ideologiile de tip populist amplifică starea de decadență a adevărului prin manipulările și dezinformările de natură clasică, dar și prin manipularea opiniei publice și alterarea Overton Window, astfel încât se pot schimba prioritățile și direcțiile politicii de securitate, având consecințe semnificative asupra abordării amenințărilor și vulnerabilităților și, pe cale de consecință, asupra procesului decizional în materie de securitate.

Devine, astfel evident faptul că manipularea discursului public și a informațiilor în societate prin ideologiile de tip populist influențează Overton Window, adică limitele acceptabile ale dezbaterii publice. Aceste distorsiuni ale opiniei publice vor influența, la rândul lor, percepția asupra problemelor de securitate, care nu vor mai fi corelate cu starea de fapt a societății, ci cu una indusă de falsă imagine a realului, culminând cu pierderea sensului existențial, deoarece copia devine mai reală decât realul. *„Analiza raportului dintre sens sau posibilitatea sensului și a ceea ce, în sens larg, numim Real l-a făcut pe filosoful francez Jacques Derrida să privească realul ca fiind dizolvat în multiplicitatea incongruentă a diferenței și a copiilor, astfel încât apare rarefiat, spectralizat. Consistența lumii devine una vagă, difuză deoarece lumea a fost golită de substanță, devenind inconsistentă.”* (Constantin 2018, 150)

În această realitate a diferențelor incongruente, lipsită sau golită de sens, politica de securitate și procesele decizionale pe care aceasta le presupune necesită nu numai un amplu proces de verificare și analiză a datelor, informațiilor din spațiul public de către profesioniști în comunicare din cadrul autorităților statului, ci poate necesita, în primul rând, o radiografie periodică și constantă a societății, în ansamblu, pentru a „fotografia” raportul puterilor în stat (dacă acestea se află sau nu în echilibru), nivelul de democratizare al instituțiilor statului, precum și modul în care se raportează cetățeanul la toate aceste informații, urmărind direcțiile majore de influență.

Toate acestea pentru a înțelege, a decodifica și a decripta sutele de mii de mesaje, pentru a tria adevărul de fals sau eroare, imaginea falsă sau manipulată de imaginea standard reală, lucruri esențiale în crearea unei baze de date și informații corecte pe care să se construiască politica de securitate. Pentru a putea realiza aceste activități în parametri de eficiență, instituțiile statului cu atribuții în elaborarea politicii de securitate trebuie să dețină sau să coopteze în rândurile sale experți analiști în politica internă și externă, în politici sociale, logicieni, psihologi, lingviști și informaticieni

de înaltă ținută morală și profesională, care să examineze modalitățile prin care este distorsionat adevărul și modul în care polarizarea discursului afectează politica de securitate și procesele decizionale.

Posibile măsuri de prevenire și combatere a manipulării opiniei publice prin ideologiile de tip populist

Promovarea unei culturi de securitate bazată pe informații și fapte verificabile, în care procesele de analiză și de luare a deciziilor se bazează pe evidențe solide și pe evaluări obiective ale amenințărilor, devine astfel mai importantă ca oricând. În acest context, combaterea dezinformării și promovarea alfabetizării informaționale sunt elemente cheie pentru a contracara efectele decadenței adevărului în cadrul culturii de securitate. De asemenea, consolidarea colaborării dintre instituțiile de securitate, societatea civilă și sectorul academic poate contribui la o evaluare mai riguroasă a amenințărilor și la dezvoltarea unor politici mai eficiente în domeniul securității.

DiResta, examinând modul în care dezinformarea se răspândește în era digitală și analizând influența rețelelor sociale și a algoritmilor asupra acestui fenomen, evidențiază o serie de tactici și strategii care ar trebui utilizate în diseminarea informațiilor false (DiResta 2018).

Tot pe aceeași direcție, se încadrează și Claire Wardle, care explorează fenomenul dezinformării și oferă o abordare interdisciplinară pentru cercetare și pentru elaborarea de politici în domeniul dezinformării. Wardle analizează aspecte legate de producerea și răspândirea dezinformării, de impactul asupra societății și implicațiile pentru democrație și securitatea informațională (Wardle 2017).

În opinia mea, elaborarea unor soluții posibile pentru contracararea dezinformării ar trebui să includă: *verificarea faptelor și transparența informațiilor* (promovarea unor surse de informații verificate, asigurarea concordanței dintre informație și realitatea obiectivă și transparența procesului de producere a știrilor pentru a contracara răspândirea dezinformării), *colaborarea dintre actorii interesați* (cooperarea dintre guverne, mass-media, platforme online, organizații neguvernamentale și societatea civilă pentru a identifica și a combate dezinformarea într-un mod coordonat și constant), *responsabilizarea platformelor online* (implicarea directă a platformelor online în combaterea dezinformării prin dezvoltarea și aplicarea unor politici clare de moderare a conținutului, dar și legiferarea acestui domeniu prin impunerea de sancțiuni, respectând, în același timp, dreptul la opinie și dreptul la informare), *dezvoltarea unor politici proactive și a unui sistem de legi coerent și adecvat situației reale*.

Acestea sunt doar câteva exemple de soluții posibile, dar numai studierea societății în concretețea faptelor și a realității practice poate furniza decidenților din sfera de securitate o evaluare mai corectă și o perspectivă mai profundă asupra acestor

aspecte, care, în ultimă instanță, țin și de sfera culturii de securitate. De aceea, așa după cum precizăm la punctul anterior, pregătirea specialiștilor din interiorul sistemelor de securitate, precum și atragerea unora din afara sistemului sunt esențiale în creșterea capacității de culegere, decelare și valorificare superioară a informațiilor obținute prin diferitele tehnici. În fond, este vorba despre utilizarea eficientă a tuturor categoriilor de resurse informaționale.

În ceea ce privește îmbunătățirea culturii de securitate în contextul propagării ideologiilor de tip populist, apreciem că aceasta este un proces complex și deosebit de important care necesită o amplă analiză la nivelul factorilor de decizie. Cu toate acestea, apreciem că unele dintre cele mai importante măsuri care pot fi luate în considerare, atunci când avem în vedere îmbunătățirea culturii de securitate, ar trebui să se axeze pe următoarele dimensiuni:

1. **Educația și alfabetizarea mediatică:** Promovarea educației și a alfabetizării mediatice poate fi un sprijin atât pentru specialiști, cât și pentru orice utilizator independent, în sensul în care aceștia reușesc să înțeleagă și să evalueze critic informațiile sau datele pe care le primesc ori pe care le obțin de pe diferite platforme media. Această educație include dezvoltarea abilităților de verificare a faptelor, recunoașterea semnelor de manipulare sau dezinformare și înțelegerea modului în care pot fi influențați de discursurile populiste.
2. **Promovarea gândirii critice și raționale:** Cultivarea capacității de gândire critică poate ajuta indivizii să analizeze și să evalueze argumentele și ideile prezentate în discursurile populiste. Acest lucru implică dezvoltarea abilităților de evaluare a informațiilor, analiza argumentelor bazate pe dovezi și recunoașterea manipulărilor retorice. Acest obiectiv poate fi atins doar printr-o educație solidă în domeniul securității, inclusiv la nivelul programelor educaționale din mediul preuniversitar și academic.
3. **Acces neîngrădit la informații publice de încredere:** Este important să se promoveze accesul la acele surse de informații verificate și de maximă încredere. Guvernele, structurile de intelligence, organizațiile media și platformele online pot juca și trebuie să joace un rol mai activ în facilitarea accesului la informații verificate, asigurând, în același timp, diversitatea opiniilor, argumentelor pro și contra, promovarea diferitelor perspective relevante pentru problemele de interes puse în dezbatere publică.
4. **Angajament civic și dialog deschis:** Promovarea angajamentului civic și a unui dialog deschis, bazat pe respect ar contribui cu siguranță la contracararea efectelor propagandei de tip populist și a polarizării sociale, promovată de aceasta. Trebuie încurajate dezbaterile, indiferent de mediul în care acestea au loc (emisiuni radio, tv sau platforme online), bazate pe argumente, fără recurgerea la insulte sau violență verbală, asigurându-se astfel crearea unui mediu benefic informării și luării deciziilor.
5. **Consolidarea continuă a instituțiilor democratice:** Consolidarea instituțiilor democratice, în sensul asigurării unei justiții independente, a

unei media libere și responsabile, precum și a unor instituții de control și echilibru, care să poată oferi protecție împotriva abuzurilor de putere și manipulărilor de tip populist.

De altfel, consider că, în ultimă instanță, responsabilitatea pentru tot ceea ce apare și se transmite în spațiul public/sfera publică, ca mesaj politic sau știre, revine guvernului și instituțiilor cu atribuții specifice în domeniul audiovizualului. „Sfera publică, prin tot ce presupune acest concept, (*piață liberă a ideilor* în care opiniile publicului minoritar/academic – experți, specialiști, filosofi, teoreticieni etc. – nu au relevanță socială, fiind slab reprezentate) influențează negativ comunicarea la nivel social, astfel încât idealul unei comunicări directe/nedistorsionate este imposibil de realizat practic. Ori, sfera socială, ca element concret al paradigmei socioculturale, în sensul că această paradigmă se realizează și acționează *în și prin* intermediul sferei sociale, poartă și răspunderea morală pentru modul în care sunt gândite, create și difuzate, la un moment dat, produsele artistice și non-artistice.” (Constantin 2023, 117)

Concluzii

Subliniem faptul că această problemă este important să fie abordată într-o manieră holistică, implicând atât guvernele, cât și societatea civilă, mediile academice și orice alte părți interesate, și, nu în ultimul rând, faptul că responsabilitatea morală pentru ceea ce se întâmplă sau se comunică în sfera socială trebuie „împărțită” între guvern, instituțiile statului și administratorii trusturilor și platformelor media. Este important să se promoveze o cultură a raționalității și a analizei critice a informațiilor, pentru a contracara fenomenul societății în care faptele nu mai au relevanță. Educarea și promovarea gândirii critice, alfabetizarea informațională și stimularea respectului pentru știință și expertiză pot contribui la combaterea relativismului și subiectivismului în interpretarea faptelor, precum și la consolidarea bazei comune de cunoștințe și a autorității științifice.

Decadența adevărului poate afecta grav procesele de securitate și de luare a deciziilor politice. Când faptele nu mai sunt prioritare și relativismul domină, se creează un climat în care informațiile eronate și manipularea informațională pot fi utilizate pentru a distorsiona percepția amenințărilor și a vulnerabilităților. Acest lucru poate submina procesele de analiză și de evaluare a amenințărilor, conducând la decizii incorecte sau neadecvate în ceea ce privește securitatea națională.

Referințe

Comisia Europeană. 2018. „Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul economic și social european și comitetul regiunilor. Combaterea dezinformării online: o abordare europeană.” <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0236&from=sv>.

Constantin, George. 2018. *Teoria eșecului. Eșecul ca formă de manifestare pozitivă a diferenței. Argumente pentru o etică a intervalului.* Iași: Editura Lumen.

Constantin, Vlad Tiberiu. 2023. *Dimensiunea etică a discursului cinematografic în filmul românesc în perioada 1950-1990. Ontologia imaginii.* Rezumat Teză de doctorat. <https://doctorat.unibuc.ro/events/constantin-vlad-tiberiu/>.

Dan, Peter. 2022. "The consequences of populism: The inevitable resurgence of antisemitism." https://www.researchgate.net/publication/360504548_The_consequences_of_populism_The_inevitable_resurgence_of_antisemitism.

—. 2023. "The Consequences of Populism: Truth Decay and the Fact Free Society." https://www.researchgate.net/publication/360504548_The_consequences_of_populism_The_inevitable_resurgence_of_antisemitism.

DiResta, Renée. 2018. "Computational Propaganda - Public relations in a high-tech age." <https://yalereview.org/article/computational-propaganda>.

Lungu, Ciprian, Ruxandra Buluc și Ioan Deac. 2018. *Promovarea culturii de securitate.* Raport, București: Editura Top Form.

McIntyre, Lee. 2018. "Post-Truth." <https://philpapers.org/rec/MCIP-4>.

Oreskes, Naomi și Erik M. Conway. 2010. "Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming." https://www.researchgate.net/publication/275202400_Naomi_Oreskes_Erik_M_Conway_Merchants_of_Doubt_How_a_Handful_of_Scientists_Obscured_the_Truth_on_Issues_from_Tobacco_Smoke_to_Global_Warming_355_pp_bibl_index_New_York_Bloomsbury_Press_2010_27_cloth.

Rorty, Richard. 1989. "Contingency, Irony, and Solidarity." doi:<https://doi.org/10.1017/CBO9780511804397>.

Snyder, Timothy. 2017. "On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century." https://www.researchgate.net/publication/324879907_Timothy_Snyder_On_Tyranny_Twenty_Lessons_from_the_Twentieth_Century_New_York_Tim_Duggan_Books_2017_Pp_128.

Wardle, Claire. 2017. "Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking." https://www.researchgate.net/publication/339031969_INFORMATION_DISORDER_Toward_an_interdisciplinary_framework_for_research_and_policy_making_Information_Disorder_Toward_an_interdisciplinary_framework_for_research_and_policy_making.